

طراحی و اعتبارسنجی الگویی برای مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریت شهید حاج قاسم سلیمانی؛ رهیافتی آمیخته

احد نوروززاده^۱

۷

سال چهاردهم
بهار و تابستان ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۰۰/۰۰

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۰۰/۰۰

صص: ۱۹۴-۱۷۳

شابا چاپ: ۲۷۱۷۸-۰۸۷
الکترونیکی: ۲۷۱۷۸-۰۸۸

چکیده

بر اساس منظومه فکری رهبر معظم انقلاب حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، مدیریت جهادی، مدیریتی است که با مشی فرهنگی خردمندانه، مسیر اعتلای مادی و معنوی ملت ایران را هموار کرده، حرکت کشور به سمت جایگاه شایسته‌اش را شتاب بخشد. پژوهش حاضر نیز با هدف طراحی و اعتبارسنجی الگویی برای مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریت شهید حاج قاسم سلیمانی، در دو مرحله کیفی و کمی انجام گرفت. این تحقیق از لحاظ هدف، اکتشافی و از لحاظ نوع، توصیفی بوده که به روش میدانی اجرا شده است. جامعه آماری در مرحله اول ۲۰ نفر از مدیران ادارات دولتی استان اردبیل که به شیوه هدفمند با روش ارجاع زنجیره‌ای (روش گلوله‌برفی) و در مرحله دوم نیز تعداد ۳۸۴ نفر از مدیران و معاونین ادارات دولتی استان اردبیل که به شیوه تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات در مرحله اول، از روش تحلیل مضمون و نرم‌افزار Atlas-ti در ۶ مرحله و در مرحله دوم از آزمون تحلیل عاملی تأییدی در نرم‌افزار Smart PLS استفاده گردید. براساس یافته‌های تحقیق تعداد ۶ تم اصلی و ۳۲ تم فرعی شناسایی شدند و در بین مؤلفه‌های اصلی استخراج شده نیز، مؤلفه «حرکت جهادی» با ضریب مسیر ۰/۸۸۹ بیشترین تأثیر را در الگوی پیشنهادی داشته است.

کلیدواژه‌ها: مدیریت جهادی، شهید حاج قاسم سلیمانی، رهبری، حرکت جهادی.

DOR:

۱. نویسنده مسئول: استادیار، گروه مدیریت، واحد گرمی، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمی، ایران

مقدمه

بررسی پیشینه تاریخی و تأثیرگذاری الگوهای توسعه حاکم بر غرب نشان می‌دهد که این الگوها نقش اساسی در جهت‌دهی به رویکردهای توسعه‌ای کشورهای مختلف جهان به‌خصوص کشورهای اسلامی ایفا نموده‌اند؛ به گونه‌ای که کشورهای مصرف‌کننده این الگوها به نوعی وابسته به قدرت‌های بزرگی شده‌اند. در این میان با توجه به تأثیرات این الگوها در ساختارهای مختلف کشورهای مصرف‌کننده، طرح الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت توسط مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) که در یک دوراندیشی خردمندانه و مقابله با دشمنان انقلاب در حوزه‌های مختلف بیان داشتند؛ موجبات توجه اکثر کشورهای اسلامی به ابعاد خارجی و کاربرد آن در حوزه جهان اسلام را فراهم آورده است؛ زیرا چنین الگویی فراگیر با توجه به اهداف متعالی و همه‌جانبه انقلاب اسلامی ایران نمی‌تواند صرفاً مصرف داخلی داشته باشد (شعیب، ۱۳۹۷: ۶۷).

اهمیت این موضوع زمانی بیشتر می‌شود که بانیان و طراحان مکاتب مادی، تمام سعی‌شان در عرضه و تحمیل الگوهای استعماری و فریبده به نظامات اداری و اجتماعی کشورها و تغییر و تسلیم مدیریت‌ها به سبک‌های دلخواه و تسخیر اذهان ملت‌ها و در نتیجه سیطره بر آنان می‌باشد. مهم‌ترین روش إلقاء آت الگوهای بیگانه با ارزش‌های دینی، ترجمه‌های مرموز و مخرب نظرات وارداتی به کشور است، «نادیده‌انگاری اصول اعتقادی و ارزش‌های ملی و انقلابی» و خوراندن علوم انسانی! شکل گرفته در اذهان مادی‌نگر مکاتب لیبرالی و تخریب و مقابله با علوم انسانی اسلامی، مسیری مسحورکننده برای جامعه اسلامی به‌ویژه جوانان ایجاد می‌کند که خطری بزرگ و آسیبی جبران‌ناپذیر بر پیکره نظام و جامعه اسلامی محسوب می‌شود؛ قرآن کریم خطاب به مؤمنین، این خطر را هشدار می‌دهد و آنها را از تبعیت و پیروی گام‌های شیطان بر حذر می‌دارد؛ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ...» خطرات شیطان همان الگوهای ترسیم شده در جهت انحراف فردی و جمعی بشر است که تبعیت از آن، انسان را در وادی موهوم و مبهم «دارالحریره» قرار می‌دهد که بر اساس همان داده‌ها، منکرات کلی و جزئی را ترویج و بدان‌ها عمل می‌کنند و در جامعه نهادینه می‌کنند.

به کارگیری مدل پیشرفت اسلامی- ایرانی از جمله مباحثی است که به کارگیری آن در جامعه

مورد تأکید مقام معظم رهبری است که می‌تواند نقش مهمی را در مدیریت اثربخش سازمان‌ها ایفا کند. ارزش‌های اسلامی - ایرانی رویکردی مهم برای ماندگاری در فضای کسب و کار امروزی است. در این خصوص با نهادهای گردن ارزش‌های اسلامی - ایرانی در سازمان می‌توان اصول اخلاقی را در سازمان‌های مختلف تقویت کرد که در صورت تحقق این اصول، تبعیض، ناعدالتی و نارضایتی کاهش یافته؛ رشد و تعالی انسان‌ها، بالندگی همه سازمان‌ها و پیشرفت همه‌جانبه جامعه را از سوی دیگر موجب خواهد شد (جعفرزاده‌اقدام، ۱۳۹۷: ۴). مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه‌ای، سال ۱۳۹۳ را به نام سال «اقتصاد و فرهنگ باعزم ملی و مدیریت جهادی» نامگذاری نمودند. معظم‌له همچنین در سالیان گذشته نیز بارها و بارها بر مقوله کار و مدیریت جهادی در کشور تأکید زیادی داشتند و مدیریت جهادی را از شاخصه‌های مهم و اساسی در نظام اسلامی دانسته‌اند. به واقع «مدیریت جهادی» در منظومه فکری ایشان نه یک شعار بلکه هویت و فرهنگ اصیل مدیریت نظام اسلامی به شمار می‌رود.

با توجه به این که شهید سلیمانی به‌عنوان یکی از مدیران عالی کشور توانست هم سیاست‌های کلان کشور و اسناد بالادستی را در حوزه وظایف خود به‌خوبی اجرایی کند و هم اثرگذار و محبوب در جامعه خود باشد، بررسی و تحقیق در سبک مدیریتی ایشان می‌تواند به غنای دانش در این زمینه کمک کند. مکتب شهید سلیمانی نمونه بارز مدیریت اسلامی و نوع ویژه آن یعنی مدیریت جهادی است؛ بنابراین با وجود ضرورت‌های گفته‌شده و به اتکا شواهد و تحقیقات موجود، نوع مدیریت تصمیم‌گیران و تصمیم‌سازان کشورمان در حوزه‌های مختلف درخور قدردانی و روبه‌جلوست، اما در تراز انقلاب اسلامی نیست. سرعتش در موضوعات راهبردی کند، اقدامات اجرایی در مقابل تعرض دشمنان گاه غیر بازدارنده و غیرهم‌افزا و نوع اقدامات غیرجریان‌ساز و راهبردها بیشتر انفعالی بوده است. غفلت از تحلیل محوری، غلبه نگاه رویدادی، روزمرگی و ضعف نگاه به آینده (ساختاری و محتوایی) در «حوزه مدیریت و برنامه‌ریزی»، ضعف ایده‌ها و پژوهش‌های انجام‌یافته در این حوزه، پردازش خطی و تک‌بعدی به موضوعات در «حوزه مخاطرات و بحران‌های مدیریتی»، بیشتر طرح مشکل به‌جای حل آنها بوده است. نتیجه این نوع عملکرد پدیده‌وارونگی افکار عمومی، کاهش اعتماد مردم، تعمیق شکاف با نخبگان، کاهش توان رقابتی و فرصت‌سازی برای رقیب و دشمن را به‌دنبال داشته است.

سؤالات تحقیق

پژوهش حاضر تلاشی برای پاسخ دادن به سؤالات زیر است:

سؤال اصلی تحقیق

الگوی مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریت شهید حاج قاسم سلیمانی به چه صورت می‌باشد؟

سؤالات فرعی تحقیق

- ۱- شاخص‌های مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریتی شهید حاج قاسم سلیمانی کدامند؟
- ۲- مؤلفه‌های مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریتی شهید حاج قاسم سلیمانی کدامند؟
- ۳- مدل بهینه برای تبیین عوامل مؤثر در مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریت شهید حاج قاسم سلیمانی چگونه می‌باشد؟
- ۴- اعتبارسنجی مدل ارائه شده چگونه امکان‌پذیر است؟

مبانی نظری و ادبیات تحقیق

تعریف مفاهیم و اصطلاحات

مدیریت جهادی: مدیریت جهادی برگرفته از مدیریت اسلامی و با قصد قرب به خدا و خدمت به بندگان او و گرامی داشتن مردم است؛ و هدف آن، انجام کار به شیوه مناسب و ارزشمند و کسب رضای خدا می‌باشد. به طور کلی مفهوم مدیریت جهادی را می‌توان اینگونه بیان نمود: رهبری سیستم بر اساس نیت الهی و توکل، با جدیدترین یافته‌های علمی جهت راهبری مجموعه‌ای که از مؤلفه‌های سخت‌کوشی، خلاقیت و نوآوری، برنامه‌ریزی توأم با آینده‌نگری، ترویج و تقویت روح ایثار و پرکاری و کم‌توقعی و شناخت همه‌جانبه استعدادها و موجود برخوردار باشد و جامعه را به سمت تعالی مادی و معنوی سوق دهد (شاکر اردکانی و همکاران، ۱۳۹۷، ۲۶).

مدیریت جهادی همان مدیریت اسلامی به صورت تام و کامل است که رسالت آن تغییر مبانی مدیریت غربی و جایگزینی مبانی اسلامی است. مدیریت جهادی مبتنی بر فرمول‌ها و قوانین مطرح در دانش مدیریت و نظام ارزشی اسلام است. به عبارتی دانش و هنر به کارگیری منابع انسانی برای دستیابی به اهداف سازمان به شیوه مطلوب مبتنی بر نظام ارزشی اسلام تعریف می‌شود. مدیریت جهادی با از خودگذشتگی فعالیتی فراتر از روال عادی، برنامه‌ریزی صحیح همراه است. در این نوع از مدیریت، فرد به خود فکر نمی‌کند و گروه را در نظر می‌گیرد و خدمت را به معنای واقعی و برای رضای خدا انجام می‌دهد (قربانی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۲۸). مدیریت جهادی مدیریتی است با عشق و ایمان به خدا، خستگی‌ناپذیری، با گام‌هایی بلند و دارای شتاب مدبرانه که با بصیرت و دشمن‌شناسی خود، از موانع پیشرو، یکی پس از دیگری می‌گذرد و به سوی ایجاد تمدن اسلامی به پیش می‌رود. مدیریت جهادی یعنی علم و هنر رهبری و کنترل فعالیت‌های دسته‌جمعی، مبتنی بر مبارزه، نه صرفاً در عرصه نظامی، بلکه در تمامی عرصه‌های علمی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و... در جهت نیل به اهداف راهبردی و کلان یک سیستم و رفع موانعی که در رسیدن به آن وجود دارد (تولایی و صباغی، ۱۳۹۴: ۱۲۶).

پیشینه پژوهش

ردایی و همکاران (۱۴۰۰)، به تبیین مسئولیت اجتماعی در مدیران جهادی بر اساس دیدگاه شهید قاسم سلیمانی پرداختند و نشان دادند آشنایی با مدیریت جهادی و تفاوت آن با دیگر شیوه‌های مدیریتی، نیاز به مدیریت جهادی در امتداد رهنمودهای رهبری، مسئولیت اجتماعی دارد. قراباغی و ازگلی (۱۳۹۹)، در پژوهشی به ترسیم مؤلفه‌های سبک رهبری حاج قاسم سلیمانی و بررسی کتابخانه‌ای در زندگینامه، سخنرانی‌ها، یادداشت‌ها و وصیت‌نامه ایشان پرداختند. در این پژوهش «داشتن آرمان متعالی»، «تکلیف‌گرایی»، «تمرکز بر مأموریت»، «توسل به ارزشهای الهی»، «معنویت فردی»، «پرورش کارکنان»، «شخصیت با صلابت»، «اخلاص در عمل» و «بصیرت زیاد»، «مهرورزی با مردم» به‌عنوان مؤلفه‌هایی مهم در سبک رهبری خدمتگزار شهید حاج قاسم سلیمانی شناسایی گردید. بیات و سیدطباطبایی (۱۳۹۹)، به واکاوی الگوی ارتباطات میان‌فردی در

سلسله مراتب فرماندهی شهید سلیمانی پرداختند. در نتیجه این پژوهش روابط میان فردی شهید سلیمانی در طیفی از قاطعیت و رسمیت تا صمیمت و عدم رسمیت قرار داشت. جلیلیان (۱۳۹۹)، به منظور تدوین الگوی تفکر راهبردی مدیران سازمان‌های جهادی بر مبنای تحلیل مضمون وصیت‌نامه الهی سیاسی سپهد شهید قاسم سلیمانی انجام داد. در این پژوهش شش مضمون اقتدار نظامی و دفاعی، ولایتمداری، دین‌مداری، فرهنگ شهادت‌طلبی، حکمرانی خدامحورانه و وحدت‌گرایی اسلامی به عنوان عناصر تفکر راهبردی مدیران جهادی شناسایی شد. حصیرچی و نیاوند (۱۳۹۹)، به شناسایی دیدگاه‌های شهید والامقام سردار رشید اسلام حاج قاسم سلیمانی در خصوص مدیریت ریسک پرداختند. بر اساس یافته‌های پژوهش برنامه‌ریزی، شناسایی، تحلیل کمی و کیفی، پاسخ به ریسک و کنترل و نظارت از مهم‌ترین ویژگی‌های مدیریت ریسک ایشان به شمار می‌رود.

شفیعی سیف‌آبادی (۱۳۹۹)، به بررسی شاخصه‌های امنیتی-نظامی مدیریت جهادی سردار سلیمانی از ابتدای تشکیل لشکر ۴۱ ثارالله در سال ۱۳۶۰ تا مبارزات برون مرزی با داعش، با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی پرداخت. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که استفاده صحیح و دقیق از عنصر زمان، انتخاب صحیح منطقه مورد عملیات، رازداری و انجام عملیات سری و هنر تغییر برنامه‌ریزی در زمان اجرای عملیات‌های مهم از مهمترین شاخصه‌های امنیتی-نظامی سردار سلیمانی در زمان جنگ با عراق و مقولاتی چون ۱- همکاری با نیروهای کرد عراق؛ ۲- حضور مؤثر، هماهنگی و شهادت؛ ۳- آموزش نیروهای مردمی و تقسیم راهبردی و سرزمینی آنها؛ ۴- تأسیس نیروهای مردمی و آرمان آزادی قدس؛ ۵- تأثیر تعیین‌کننده در عملیات‌های مربوط به حلب؛ ۶- طراحی عملیاتی‌های پیچیده چریکی در لبنان و تبدیل شدن به بازیگر اصلی در ژئوپلیتیک منطقه؛ ۷- اتحاد نیروهای مردمی خاورمیانه علیه داعش؛ و ۸- شجاعت، بی‌باکی و تحمل مشکلات و فشردگی‌های حاصل از نبردهای نظامی از جمله شاخصه‌های مهم امنیتی-نظامی سردار سلیمانی پس از جنگ تحمیلی تا زمان شهادت او می‌باشد.

مبانی نظری

یکی از اصطلاحاتی که در سال‌های اخیر برای تشریح مدیریت کارآمد مبتنی بر توانمندی‌های

بومی توسط مقام معظم رهبری، رهبر انقلاب به کرات مورد بررسی قرار می‌گیرد و موضوع اصلی مورد بحث ما نیز می‌باشد، «سبک مدیریت جهادی» است. با توجه به تعاریفی که به صورت خاص از دو واژه «مدیریت» و «جهاد» وجود دارد، می‌توان گفت مدیریت جهادی یعنی: علم و هنر رهبری و کنترل فعالیت‌های دسته جمعی، مبتنی بر مبارزه؛ نه صرفاً در عرصه نظامی بلکه در تمام عرصه‌های علمی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و... جهت نیل به اهداف راهبردی و کلان یک سیستم و رفع موانعی که در رسیدن به آن وجود دارد.

در مدیریت جهادی که برگرفته از مدیریت اسلامی است به علم، فرهنگ و انسان و ارزش‌های انسان توجه ویژه‌ای شده است. از ویژگی‌های این مدیریت، خدمت با نیت الهی، خستگی‌ناپذیری، استقامت در کار، انعطاف‌پذیری، سرعت عمل، ابتکار و خلاقیت، مدیرپروری، شجاعت، مسئولیت‌پذیری همراه با اخلاص و فروتنی است. بدین ترتیب مدیریت جهادی یک نوع مدیریت ارزشی و با اصالت فرهنگی است که با مدیریت علمی هماهنگ است و می‌توان گفت با استفاده از تعاریف علمی مدیریت و به کارگیری پنج وظیفه اصلی یک مدیر و ادغام آن با مفاهیم اسلامی و دینی به سبک جدیدی از مدیریت تبدیل شده است. مدیریت جهادی و رای یک مکتب یا نظریه مدیریتی، حاصل جمع مکاتب و نظریه‌های مدیریتی و ارزش‌های الهی است.

در مدیریت جهادی تمامی معیارهای کارایی و اثربخشی مورد نظر مکاتب مدیریت مورد توجه بوده‌اند و علاوه بر آنها لازم است نظام ارزشی اسلام در حد و اندازه واژه‌های مقدس جهاد در محوریت و مرکزیت برنامه‌ها و اقدامات مدیران مدیریت و سازمان‌ها قرار گیرد (نادری‌فر و همکاران، ۱۳۹۸: ۹۰). مدیریت جهادی برگرفته از مدیریت اسلامی و با هدف قرب به خدا و خدمت به بندگان او و گرامی داشتن مردم است و هدف آن انجام کار به شیوه مناسب و ارزشمند و کسب رضای خدا می‌باشد تا رضایت درونی برای فرد ایجاد شود. در این شیوه، اجر معنوی قبل از پاداش دنیوی مدنظر بوده و تعهد از محوری‌ترین مؤلفه‌های آن است. مدیریت جهادی سبکی از مدیریت است که استوار بر ارزش‌های اسلامی است. همان‌گونه که جهاد به معنای کوشش تمام و همه‌جانبه برای رسیدن به هدف است، مدیریت جهادی نیز نوع مبارزه و تلاش مقدس برای حذف استثمارگری و استبداد می‌باشد که به دنبال ایجاد فضای دو ستانه و ارزش محور بر مبنای اصول اسلامی برای اعضای سازمان و حذف محرومیت‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و صنعتی جامعه می‌باشد.

در این سبک از مدیریت هدف، ایجاد بستری مناسب برای رشد کارکنان و در نتیجه رسیدن به قرب الهی است (قرایی آشتیانی و پورصادق، ۱۳۹۸: ۱۱). از مهمترین شاخصه‌های مدیریت جهادی نیز می‌توان به دین‌محوری؛ آرمانگرایی؛ ولایت‌مداری؛ پیروی از رهبری در تمامی سطوح سازمانی؛ انعطاف‌پذیری و سازگار نمودن روش‌های کار با توجه به مقتضیات زمان؛ پیشتازی در ارائه افکار نو و اجرای طرح‌های بزرگ؛ استقبال از مسئولیت‌های مهم، حیاتی و خطیر؛ تلاش در جهت حفظ و تداوم دستاوردهای انقلاب اسلامی؛ نوگرایی و استقبال از افکار نو و طرح‌های جدید و چالشی؛ پاسخ به نیازهای جامعه و سازگاری مستمر با نیازهای در حال تحول؛ شناسایی و استفاده صحیح از حداکثر ظرفیت‌ها و توانمندی‌های سازمان‌ها؛ سرعت عمل لازم در حل و فصل مسائل و مشکلات ارباب‌رجوع و ذینفعان؛ پرهیز از هرگونه شتاب‌زدگی در تصمیمات کلان؛ بهره‌گیری صحیح و مناسب از منابع سازمانی؛ افزایش ساعات بهره‌وری کار در تمامی سطوح سازمان؛ حاکمیت سبک رهبری مبتنی بر جنبه هدایت، حمایت و واگذاری اختیار؛ ادای وظیفه مبتنی بر مدیریت جهادی، داوطلبانه و ایثارگرانه؛ برقراری روابط عاطفی و صمیمی با کارکنان در فعالیت‌های رسمی؛ اهتمام به قناعت، ساده‌زیستی شخصی و سازمانی، صرفه‌جویی و امانت‌داری؛ دشمن‌شناسی و جهاد فی سبیل‌الله و مبارزه با دشمنان داخلی و خارجی؛ کارآفرینی، خودجوشی، تحول، پیش‌روندگی و پیش‌برندگی؛ فرهنگ‌سازی، ترویج و انتقال ارزش‌ها و نمادهای اسلامی به نسل‌های بعدی سازمان و جامعه؛ تناسب، تجانس، رشد و همگرایی با حرکت و تکامل انقلاب؛ مسئولیت اجتماعی و پاسخگو بودن به نیازهای اساسی و حیاتی جامعه و همچنین دانش‌محوری، تعلیم و تعلم اشاره کرد (آئینی و موسوی، ۱۴۰۰: ۱۳۲).

مدیریت جهادی، مقوله‌ای است هم‌زاد انقلاب اسلامی که آثار مبارک آن در فرازهایی از دوران دفاع مقدس و خصوصاً نهاد جهاد سازندگی ظهور و بروز کرده است، فرآیندی که از واژه‌های برجسته آن ادای تکلیف و هم‌راستایی با اراده الهی در جهت تشکیل، حفظ و تحکیم پایه‌های حکومتی، برآمده از اسلام ناب محمدی (ص) بوده است (تولایی و صباغی، ۱۳۹۴: ۱۲۶). مدیریت جهادی یکی از مهمترین رویکردهای پیشبرد اهداف انقلاب اسلامی می‌باشد. مدیریت جهادی مبتنی بر یک نوع بینش است که می‌تواند بسیاری از معادلات موجود حاکم بر

مدیریت اجرایی کشور را تغییر دهد و با توسل به الگوسازی، گره‌گشای بسیاری از معضلات و مشکلات مدیریتی کشور باشد (تسلیمی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۶۴).

در منظومه فکری رهبر معظم انقلاب، جهاد یعنی تلاش در مقابل یک دشمن و هر تلاشی جهاد نیست. جهاد تلاشی است که در مقابل یک چالش خصمانه از سوی طرف مقابل صورت می‌گیرد (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۳/۰۴/۱۱). از منظر مقام معظم رهبری مدیریت جهادی برگرفته از کار جهادی است. کار جهادی یعنی کاری که در آن تلاش، خستگی‌ناپذیری و اخلاص وجود دارد و انسان هر کاری را صرفاً برای خدا انجام می‌دهد (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸/۰۱/۰۱). مدیریت جهادی بر پایه ایمان و با اعتقاد به اصل «ما می‌توانیم» که امام خمینی به همگان آموخت، می‌تواند موجب پیشرفت در همه زمینه‌ها شود (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲). بنابر آیات قرآن کسانی که به هنگام جهاد جان و مالشان را در راه خدا فدا کنند در بارگاه الهی از دیگر مسلمانان برترند و خداوند به آنها نوید بهشت و مقام شهادت را می‌دهد (نساء: ۹۵؛ عنکبوت: ۶۹؛ توبه: ۲۰ و ۲۱).

از دیدگاه قرآن قسمت اصلی مجاهدت در راه خدا برای خود انسان است «علیکم انفسکم لا یضرکم من ضل اذا اهدیتم» (مائده: ۱۰۵). حضرت علی در خطبه ۲۷ نهج البلاغه در باره فضیلت جهاد، دعوت مردم به قیام و مدیریت جنگ صحبت می‌کنند. این خطبه از مشهورترین خطبه‌های حضرت در خصوص جهاد می‌باشد. در بخش نخست اهمیت جهاد و آثار مهم و پیامدهای ترک جهاد برای امت‌ها تبیین شده است. شارح معروف نهج البلاغه ابن ابی الحدید می‌گوید: بسیار درباره اهمیت جهاد و تشویق به آن سخن گفته شده؛ اما همه آنها خمیرمایه سخن خود را از حضرت علی گرفته‌اند (مکارم شیرازی، ۱۳۹۰). علامه جعفری در تفسیر خطبه بیست و هفتم نهج البلاغه (اما بعد فان الجهاد باب من ابواب الجنة فتحه الله لخوا اولیائه: پس از حمد و ثنای خداوندی، جهاد دری از درهای بهشت است که خدا بر روی اولیای خود باز کرده است). ماده جهاد در تمام مشتقاتش به معنای تکاپو و تلاش است؛ پس مجاهد یعنی تلاشگر و در میدان نبرد مفهومی از جانبازی را در بر دارد. قتال به معنی تلاش در مرز مرگ و زندگی است که اگر با هدف الهی باشد جهاد نامیده می‌شود؛ پس جهاد از اندک حرکت هدف‌دار و بدون توقع عوض مادی تا کشته شدن در راه هدف الهی را شامل می‌شود (جعفری تبریزی، ۱۳۸۸).

از نگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی، مدیریت جهادی و ساختار و

مقوله‌های مستتر در بیانات ایشان پیرامون مدیریت جهادی، به دلیل تأثیرگذاری بر ذهن و تمام رفتارهای فردی، اجتماعی و همچنین گرایش‌های سیاسی افراد اهمیت ویژه‌ای دارد. به همین دلیل مدیریت جهادی و لزوم استقرار آن در جای‌جای جامعه به یکی از دغدغه‌های مهم و اساسی مقام معظم رهبری تبدیل شده است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با هدف طراحی و اعتبارسنجی الگویی برای مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریت شهید حاج قاسم سلیمانی، در دو مرحله کیفی (تحلیل مضمون) و کمی انجام گرفته است. این تحقیق از لحاظ هدف، اکتشافی و از لحاظ نوع، توصیفی است که به روش میدانی و در ادارات دولتی استان اردبیل اجرا گردید. جامعه آماری پژوهش، در مرحله اول ۲۰ نفر از مدیران ادارات دولتی استان با سابقه بیش از ۲۰ سال و در مرحله دوم تعداد ۳۸۴ نفر از مدیران و معاونین ادارات دولتی استان می‌باشد. از آنجایی که پژوهش حاضر در دو مرحله انجام گرفته است، نیازمند دو نوع روش نمونه‌گیری بود. روش نمونه‌گیری در مرحله اول، روش هدفمند (نمونه‌گیری نظری)، با روش ارجاع زنجیره‌ای (روش گلوله برفی) و برای نمونه‌گیری در مرحله دوم نیز از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای استفاده شده است. همچنین گردآوری اطلاعات این پژوهش در مرحله اول، از طریق مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختاریافته انجام گردیده است. بعد از اتمام هر مصاحبه، اطلاعات ثبت شده با ذکر جزئیات به جدول تم منتقل و شاخص‌ها و راهکارهای تکراری حذف شده است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در مرحله دوم نیز پرسشنامه محقق‌ساخته (بازطراحی شده) با پاسخ بسته (طیف لیکرت) بود که بر اساس شاخص‌های الگوی مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریت شهید حاج قاسم سلیمانی؛ مستخرج از مرحله اول تنظیم گردیده است. برای بررسی روایی پرسشنامه مورد استفاده از روش فورنل و لارکر و پایایی آن از آلفای کرونباخ و سایر شاخص‌ها استفاده شده که نتیجه آن در جدول ۱ و جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۱. بررسی روایی واگرا و همگرایی ابعاد مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریت شهید حاج قاسم سلیمانی

۶	۵	۴	۳	۲	۱	AVE	ابعاد
					۰/۷۸۲	۰/۵۳۴	ایمان به خدا
				۰/۷۴۲	۰/۶۲۸	۰/۷۴۰	خداترسی
			۰/۷۱۸	۰/۶۲۸	۰/۵۹۷	۰/۶۵۸	جهاد با نفس
		۰/۷۲۹	۰/۶۶۹	۰/۶۵۲	۰/۶۴۶	۰/۶۲۶	ولایتمداری
	۰/۸۰۹	۰/۷۰۳	۰/۶۹۰	۰/۶۸۱	۰/۶۳۷	۰/۵۳۶	حرکت جهادی
۰/۷۳۵	۰/۷۲۸	۰/۷۱۱	۰/۶۷۳	۰/۶۳۳	۰/۶۰۴	۰/۵۰۱	تعهد

جدول ۲. خلاصه آمار استنباطی برای متغیرهای پژوهش

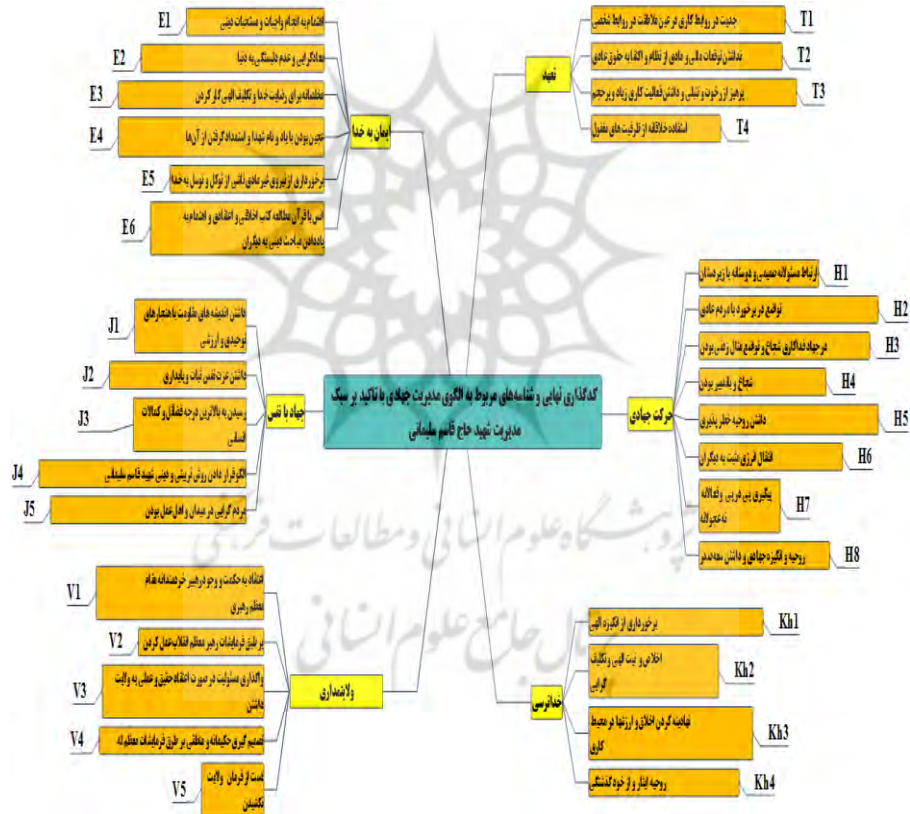
پایایی همگون	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی (C.R)	MSV	انحراف معیار	میانگین	تعداد شاخص	متغیرهای پژوهش
۰/۸۳۰	۰/۸۲۲	۰/۸۷۲	۰/۳۰۹	۳/۱۱۵	۳/۶۱۰	۶	ایمان به خدا
۰/۹۵۶	۰/۹۵۱	۰/۹۱۹	۰/۱۲۴	۲/۶۴۵	۳/۶۵۵	۴	خداترسی
۰/۸۷۲	۰/۸۶۸	۰/۹۰۵	۰/۲۵۲	۲/۶۱۰	۳/۵۹۸	۵	جهاد با نفس
۰/۸۶۴	۰/۸۵۰	۰/۸۹۳	۰/۲۱۳	۱/۹۹۰	۳/۵۱۲	۵	ولایتمداری
۰/۸۸۵	۰/۸۷۳	۰/۹۰۱	۰/۳۱۴	۴/۱۱۲	۳/۴۸۹	۸	حرکت جهادی
۰/۷۱۳	۰/۷۱۲	۰/۷۹۲	۰/۳۵۱	۱/۳۱۱	۳/۸۲۱	۴	تعهد

برای تجزیه و تحلیل مرحله اول و مرور داده‌ها، سازماندهی داده‌ها، کدگذاری داده‌ها، طبقه‌بندی داده‌ها، مقوله‌بندی، ایجاد موضوع (تم) و در نهایت تدوین گزارش از روش تحلیل مضمون (تم) و از نرم‌افزار Atlas-ti و تجزیه و تحلیل مرحله دوم و تحلیل عاملی تأییدی نیز از نرم‌افزار Smart PLS و SPSS استفاده شده است. برای اعتبارسنجی مدل (برازش مناسب مدل ارائه شده) هم از شاخص‌های برازش GFI، AGFI، CMIN (Chi Square)، P، DF، NPAR، هم از شاخص‌های برازش لوئیس (TLI)، شاخص بنتلر - بونت (NFI)، CFI، PNFI، PCFI، RMSEA و CMIN/DF استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش و تحلیل

همان‌طور که اشاره شد برای بررسی و شناسایی عوامل و شاخص‌های مؤثر در الگوی مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریت شهید حاج قاسم سلیمانی از مراحل شش-گانه تحلیل تم استفاده شد. پس از پیاده‌سازی کدها، در نهایت مفاهیم جهت انسجام بیشتر و تحلیل و تفسیر منسجم‌تر در قالب مفهوم انتزاعی‌تر کدگذاری شدند که نتایج در شکل شماره ۱ ارائه شده است.

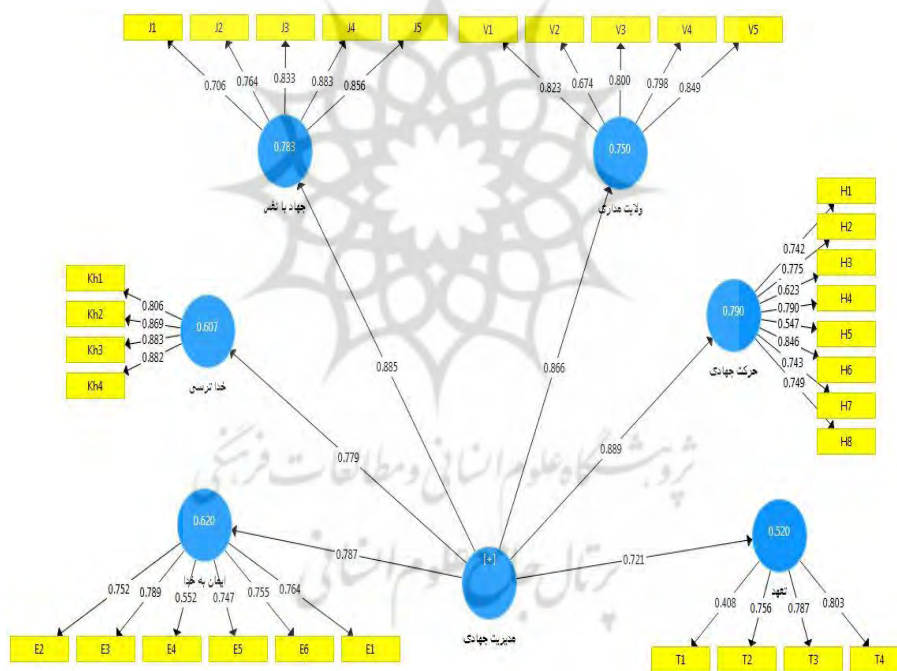
جدول ۸ شاخص‌ها و محاسبه برازش مدل درونی

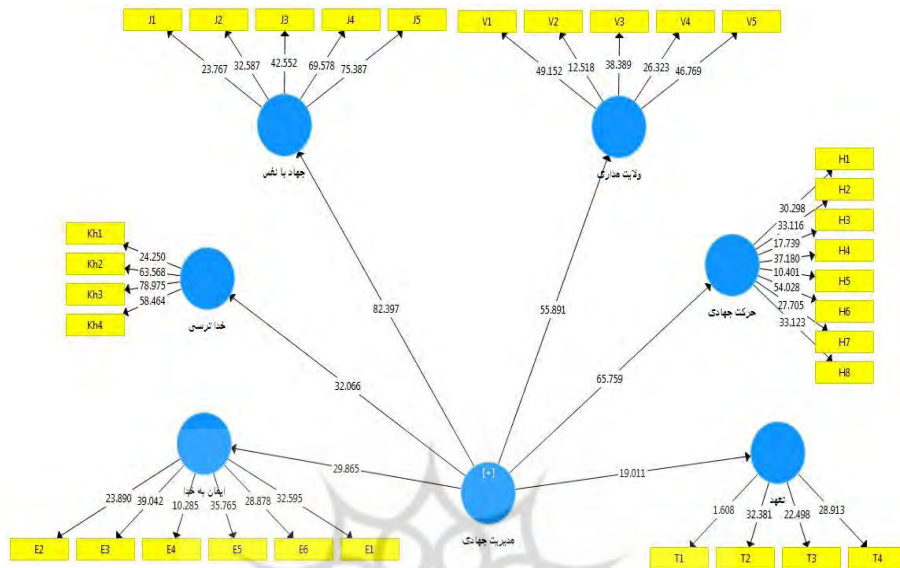
شکل ۱. تم‌های اصلی، فرعی و شناسه‌های مربوط به الگویی مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریت شهید حاج قاسم سلیمانی

نتایج تحلیل تم نشان داد که ۶ تم اصلی (ایمان به خدا، خداترسی، جهاد با نفس، ولایتمداری، حرکت جهادی و تعهد) و ۳۲ تم فرعی بر اساس الگوی مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریت شهید حاج قاسم سلیمانی شناسایی شدند. مرحله دوم پژوهش به صورت کمی انجام گرفته که برای یافتن میزان تأثیر هر یک از متغیرها از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری در نرم‌افزار Smart PLS استفاده شده است.

نتایج این مدل در دو حالت؛ الف) حالت استاندارد با استفاده از تکنیک حداقل مربعات جزئی و ب) حالت معناداری T با استفاده از تکنیک بوت‌استرپینگ در شکل‌های ۲ و ۳ ارائه شده است.

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش در حالت استاندارد

شکل ۳. آماره تی مدل مفهومی پژوهش با تکنیک بوت استرپینگ

با توجه به نتایج بدست آمده از دو شکل ارائه شده، تمامی مسیرهای مربوط به الگوی ارائه شده معنی دار می‌باشند (تمامی مسیرها بیشتر از مقدار بحرانی ۰/۱۶ است) و مقادیر T Value نیز در بازه بحرانی $\pm 1/962$ قرار نگرفته است. پس تمامی مسیرها معنی دار بوده و مدل ارائه شده پژوهش دارای برازش مطلوب و مناسبی است. بیشترین ضریب مسیر مربوط به مؤلفه «حرکت جهادی» با ضریب مسیر ۰/۸۸۹ و کمترین ضریب مسیر نیز مربوط به مؤلفه «تعهد» با مقدار ۰/۷۲۱ بدست آمده که خلاصه آن در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. ضرایب مسیر در دو حالت استاندارد و T Value

ابعاد	تأثیر	t	سطح معناداری
ایمان به خدا → مدیریت جهادی	۰/۷۸۷	۲۹/۸۶۵	۰/۰۰۰
تعهد → مدیریت جهادی	۰/۷۲۱	۱۹/۰۱۱	۰/۰۰۰
جهاد با نفس → مدیریت جهادی	۰/۸۸۵	۸۲/۳۹۷	۰/۰۰۰
حرکت جهادی → مدیریت جهادی	۰/۸۸۹	۶۵/۷۵۹	۰/۰۰۰
خداترسی → مدیریت جهادی	۰/۷۷۹	۳۲/۰۶۶	۰/۰۰۰
ولایت مداری → مدیریت جهادی	۰/۸۶۶	۵۵/۸۹۱	۰/۰۰۰

برای اعتبارسنجی الگوی مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریتی شهید حاج قاسم سلیمانی (برازش مناسب مدل ارائه شده) هم از شاخص‌های برازش CMIN (Chi Square)، P، DF، NPAR، (AGFI، GFI، شاخص توکر-لوئیس (TLI)، شاخص بنتلر-بونت (NFI)، CFI، PNFI، PCFI، RMSEA و CMIN/DF استفاده شده است که نتایج در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴. شاخص‌های برازش الگوی مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریتی شهید حاج قاسم سلیمانی

نوع شاخص برازش	شاخص	مدل اصلی	نتیجه برازش
	NPAR	۲۱۵	برازش مناسب
	DF	۴۱۲۵	برازش مناسب
	P	۰/۰۰۰۰	برازش مناسب
شاخص مطلق	CMIN (Chi Square)	۱۳۶۵۲/۱۵	برازش مناسب
	AGFI (بزرگ‌تر از ۰/۹)	۰/۹۰	برازش مناسب
	GFI (بزرگ‌تر از ۰/۹)	۰/۹۰	برازش مناسب
شاخص تطبیقی یا نسبی	TLI (بزرگ‌تر از ۰/۹)	۰/۹۱	برازش مناسب
	NFI (بزرگ‌تر از ۰/۹)	۰/۹۱	برازش مناسب
	CFI (بزرگ‌تر از ۰/۹)	۰/۹۲	برازش مناسب
شاخص مقتصد	PNFI (بزرگ‌تر از ۰/۵)	۰/۵۹۹	برازش مناسب
	PCFI (بزرگ‌تر از ۰/۵)	۰/۶۱۳	برازش مناسب
	RMSEA (کوچک‌تر از ۰/۰۸)	۰/۰۰۰	برازش مناسب
	CMIN/DF (کوچک‌تر از ۵)	۳/۳۰۹۶	برازش مناسب

شاخص‌های برازندگی نشان می‌دهد داده‌های این پژوهش با ساختار عاملی آنها و همچنین زیربنای نظری پژوهش برازش مطلوبی را نشان می‌دهد و بیانگر این است که سؤالات پژوهش با سازه‌های نظری در نظر گرفته شده برای متغیرهای پژوهش هم‌سو است و می‌توان به نتایج حاصل از پژوهش اتکا نمود.

در این پژوهش تلاش گردید در چارچوبی یکپارچه، الگوی مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریت شهید حاج قاسم سلیمانی ارائه گردد. نتایج حاصل از کدگذاری‌ها بیانگر این بود که

بر اساس نتایج حاصل از پژوهش و در بین مؤلفه‌های اصلی استخراج‌شده، مؤلفه حرکت جهادی با ضریب مسیر ۰/۸۸۹ بیشترین تأثیر را در مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریتی شهید حاج قاسم سلیمانی داشته است که با تحقیقات خسروانی و امیری فر (۱۳۹۹) و شفیع سیف‌آبادی (۱۳۹۹) در یک راستا قرار دارد. از بین شاخص‌های این مؤلفه، شاخص «انتقال انرژی مثبت به دیگران» با بارعاملی ۰/۸۴۶ بیشترین اثرگذاری را داشته است. بعد از مؤلفه حرکت جهادی، مؤلفه «جهاد با نفس» با ضریب مسیر ۰/۸۸۵ بیشترین تأثیر را در الگوی طراحی شده برای مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریتی شهید حاج قاسم سلیمانی داشته است. از بین شاخص‌های این مؤلفه نیز، شاخص «الگو قرار دادن روش تربیتی و دینی شهید قاسم سلیمانی» با بارعاملی ۰/۸۸۳ بیشترین اثرگذاری را در این راستا داشته است. مؤلفه «ولایت‌مداری» با ضریب مسیر ۰/۸۶۶، سومین مؤلفه تأثیرگذار در مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریتی شهید حاج قاسم سلیمانی بود که از این حیث نیز با تحقیقات (ردایی و همکاران، ۱۴۰۰) و همچنین تحقیقات جلیلیان (۱۳۹۹) در مؤلفه ولایت‌مداری در یک راستا قرار دارد. از بین شاخص‌های این مؤلفه، شاخص «دست از فرمان ولایت نکشیدن» با بارعاملی ۰/۸۴۹ بیشترین اثرگذاری را در مؤلفه ولایت‌مداری داشته است. همچنین بر اساس نتایج حاصل از پژوهش مؤلفه خداترسی نیز با ضریب مسیر ۰/۷۷۹ یکی دیگر از مؤلفه‌های اثرگذار در مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریتی شهید حاج قاسم سلیمانی بود که با پژوهش‌های (حصیری و نیاوند، ۱۳۹۹) همراستا می‌باشد. از بین شاخصه‌های این مؤلفه نیز شاخص «نهادینه کردن اخلاق و ارزش‌ها در محیط کاری» دارای بیشترین اثرگذاری بود.

پنجمین مؤلفه اثرگذار بر مدیریت جهادی مؤلفه ایمان به خدا با ضریب مسیر ۰/۷۸۷ می‌باشد که این قسمت از نتایج با یافته‌های قراباغی و ازگلی (۱۳۹۹) و بیات و سیدطباطبایی (۱۳۹۹) همسو می‌باشد که در میان شاخص‌های این بُعد شاخص «مخلصانه برای رضایت خدا و تکلیف الهی کار کردن» با بارعاملی ۰/۷۸۹ بیشترین تأثیر را در میان سایر شاخص‌ها بر مؤلفه ایمان به خدا داشت. در نهایت از بین مؤلفه‌های تأثیرگذار در مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریتی شهید حاج قاسم سلیمانی، مؤلفه تعهد با ضریب مسیر ۰/۷۲۱ کمترین تأثیر را در الگوی طراحی شده داشته است. در بین شاخص‌های این مؤلفه نیز شاخص «استفاده خلاقانه از ظرفیت‌های مغفول» با بارعاملی

۰/۸۰۳ بیشترین تأثیر را در الگوی طراحی شده برای مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریتی شهید حاج قاسم سلیمانی داشته است.

نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف طراحی و اعتبارسنجی الگویی برای مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریت شهید حاج قاسم سلیمانی و همچنین شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن در دو مرحله کیفی و کمی انجام گرفت. براساس نتایج حاصل از مصاحبه‌ها و یافته‌های تحقیق، مضامین و مؤلفه‌های ایمان به خدا، خداترسی، جهاد با نفس، ولایتمداری، حرکت جهادی و تعهد به عنوان مؤلفه‌های اصلی مدیریت جهادی همچنین ۳۲ مضمون فرعی به عنوان شاخص‌های اثرگذار در مدیریت جهادی شناسایی شدند. در بین مؤلفه‌های اصلی استخراج شده، مؤلفه «حرکت جهادی» بیشترین تأثیر را در الگوی پیشنهادی داشته است. از بین ۳۲ شاخص شناسایی شده در پژوهش نیز، شاخص‌های دست از فرمان ولایت نکشیدن، انتقال انرژی مثبت به دیگران، الگو قرار دادن روش تربیتی و دینی شهید قاسم سلیمانی، نهادینه کردن اخلاق و ارزش‌ها در محیط کاری، خالصانه برای رضایت خدا و تکلیف الهی کار کردن و در نهایت استفاده خلاقانه از ظرفیت‌های مغفول به عنوان مهمترین و اثرگذارترین شاخص‌های مدیریت جهادی با تأکید بر سبک مدیریت شهید حاج قاسم سلیمانی شناسایی شدند.

مقایسه نتایج این تحقیق با یافته‌های تحقیقات قبلی نشان می‌دهد که سردار شهید سلیمانی دارای ویژگی‌های ارتباطی و شخصیتی فوق‌العاده‌ای بوده که عموماً در پژوهش‌های مطالعه شده به این مهم چندان اشاره نشده است؛ لازم به ذکر است آنچه که در تحقیقات قبلی به عنوان ویژگی‌های یک مدیر جهادی ذکر شده در سردار شهید سلیمانی هم وجود دارد. وجه تمایز سردار شهید سلیمانی در بروز و ظهور ویژگی‌های خاصی مانند ولایتمداری، مهارت‌های ارتباطی قوی، نگاه فراجناحی، اخلاص، بصیرت، فرماندهی قوی و شجاعت مثال‌زدنی ایشان است. در تحقیقات قبلی از اخلاص، دین‌مداری، تعهد، توجه به موضوع جانشین پروری، ویژگی‌های فرماندهی و شجاعت به عنوان برجسته‌ترین ویژگی‌های یک مدیر جهادی نام برده شده است که نتایج این تحقیق نیز اثبات‌کننده وجود این ویژگی‌ها به میزان زیادی در سردار شهید بوده است. از مهم‌ترین

ویژگی‌هایی که باعث موفقیت و محبوبیت سردار شهید سلیمانی در جایگاه یک مدیر جهادی شده است، نگاه فراجناحی، اخلاص، شجاعت، ولایت‌مداری و تعهد ایشان است؛ که نگاه فراجناحی در زمینه حل مسائل موجود در سطوح بالای مدیریتی و رفع موانع و مشکلات کلی کشور می‌تواند بسیار راهگشا باشد. برای تربیت یک مدیر جهادی باید تدبیر، دانش و فهم دشمن‌شناسی او را بالا برد و به آگاهی یک مدیر جهادی به فنون مذاکره و نگاه فراجناحی او توجه ویژه‌ای داشت. یک مدیر جهادی در درجه اول باید به اصول و مبانی انقلاب اسلامی اشراف کامل داشته باشد و آن را به عنوان یک خط‌مشی در تمام سیاست‌گذاری‌ها مدنظر قرار دهد. برای یک مدیر جهادی دارا بودن همزمان دو ویژگی تخصص و تعهد اهمیت بسیار بالایی دارد؛ همان‌طور که مشاهده شد سردار شهید سلیمانی علاوه بر اینکه در حوزه فعالیت خود جزء متخصص‌ترین افراد بود، بلکه تعهدی مثال‌زدنی در پیروی از امام و رهبری داشت.

در حوزه مدیریت جهادی شجاعت همراه با تعقل نیز بسیار اهمیت دارد و باید توجه داشت که ویژگی شجاعت در صورتی که نشأت گرفته از عقل و خرد نباشد، می‌تواند منجر به زیان‌های جبران‌ناپذیری شود. یک مدیر جهادی باید ضمن در نظر گرفتن تمامی جوانب و احتیاط در زمینه مسائل خاص، مواضع روشن و مشخصی داشته باشد و همچنین در حوزه مدیریتی خود به مسائل خرد و کلان توجه و اشرافیت کاملی داشته باشد و تمامی جوانب را در نظر بگیرد. در مجموع استفاده از نتایج این پژوهش می‌تواند برای مدیران جامعه؛ تقویت ابعاد معنوی و ارزشی (شامل دین‌مداری، ایثار و شهادت‌طلبی، انقلابی‌گری و ساده‌زیستی و دوری از تجملات) و تقویت ابعاد فردی و رفتاری (شامل امیدوار به مدد الهی، عزت‌نفس و سعه صدر، تعهد و وفاداری، شخصیت کاریزماتیک و کیفیت زندگی کاری)، تقویت ابعاد فرماندهی و مدیریتی (شامل شایستگی و صلاحیت، الگو و مظهر، مدیریت جهادی، تفکر راهبردی، تصمیم‌گیری و قاطعیت، سازگاری و انعطاف‌پذیری، درک محیط سیاسی، توسعه توانمندی‌ها، عطف با زیردستان و ابتکار و خلاقیت) و هم‌چنین فرماندهان نظامی علاوه بر تقویت این ابعاد، تقویت ابعاد نظامی (شامل توانمندی نظامی، دشمن‌شناسی و دشمن‌ستیزی، هوشیاری و شناخت محیط و اطاعت‌پذیری و قانون‌گرایی) را فراهم آورد.

فهرست منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

- آئینی، محمدمین و موسوی، سیدنجم‌الدین (۱۴۰۰). ارائه مدل مفهومی مدیریت جهادی؛ مبتنی بر متن بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی. *مدیریت سرمایه انسانی دفاعی*، (۲)۱، ۱۲۵-۱۵۶.
- بهمن، شعیب (۱۳۹۷). الگوی اثربخش اسلامی ایرانی پیشرفت در جهان اسلام. *فصلنامه علمی پژوهشی قیسات*، ۲۳(۸۸)، ۶۷-۸۸.
- بیات، عبدالحمید و سیدطباطبایی، سید مهدی (۱۳۹۹). الگوی مطلوب ارتباطات میان‌فردی در سلسله‌مراتب فرماندهی: مورد مطالعه شهید حاج قاسم سلیمانی. *فصلنامه مدیریت اسلامی*، (۴)۲۸، ۱۶۹-۱۸۵.
- تسلیمی، محمدمسعود؛ نوروزی، خلیل و عبدالحسین‌زاده، محمد. (۱۳۹۹). شناسایی و اولویت‌بندی ابعاد و مؤلفه‌های فرهنگی - اجتماعی مؤثر بر مدیریت جهادی در نظام اداری دانشگاه‌ها: رویکردی میان‌رشته‌ای. *پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی*، (۱۳)۶، ۱۶۳-۱۹۱.
- تولایی، روح‌اله و صباغی، زهرا (۱۳۹۴). طراحی الگوی مفهومی توسعه مدیریت جهادی با استفاده از ترکیب روش سیستم‌های نرم و نگاشت شناختی. *فصلنامه بهبود مدیریت*، (۲۸)۹، ۱۲۱ - ۱۴۵.
- جعفرزاده اقدم، مهدی (۱۳۹۷). نقش رسانه‌ها در شکوفایی هویت و کرامت انسانی با محوریت حقوق انسانی. چهارمین کنگره بین‌المللی فرهنگ و اندیشه دینی، قم، موسسه سفیران فرهنگی مبین - دانشگاه قم.
- جعفری تبریزی، محمد تقی (۱۳۸۸). *ترجمه و تفسیر نهج البلاغه* (ج ۹). تهران: موسسه تدوین و نشر آثار علامه جعفری.
- جلیلیان، حسین (۱۳۹۹). الگوی تفکر راهبردی مدیران جهادی بر اساس وصیت نامه الهی سیاسی شهید قاسم سلیمانی. *فصلنامه مدیریت اسلامی*، (۴)۲۸، ۹۳-۱۱۱.
- حصیری، امیر، نیاوند، حسین (۱۳۹۹). الگوی مدیریت ریسک شهید قاسم سلیمانی. سلسله همایش‌های بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی، (مقالات دومین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب)، ۱-۳۶.
- ردایی، هادی، ساده، احسان و امینی سابق، زین‌العابدین (۱۴۰۰). مکتب شهید سلیمانی، منظومه عملی مسئولیت اجتماعی مدیران جهادی. *رهیافت‌های نوین در مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی*، (۱)۱، ۹۷-۱۲۵.
- شاکر اردکانی، محمد؛ امراللهی بیوکی، ناهید؛ غفوری چرخایی، حسین و زارعی محمودآبادی، محمدجواد (۱۳۹۷). تحلیل اثرات مدیریت جهادی بر ادراک کارکنان از سیاست سازمانی با تمرکز بر نقش میانجی فضیلت سازمانی مورد مطالعه: بیمارستان امام جعفر صادق (ع) میند، *فصلنامه علمی پژوهشی طلوع بهداشت*، (۳)۱۷، ۳۸-۲۴.

- شفیعی سیف ابادی، محسن (۱۳۹۹). بررسی مهمترین شاخصه‌های امنیتی-نظامی مدیریت جهادی سردار سلیمانی از تشکیل لشکر ۴۱ ثارالله در سال ۱۳۶۰ تا مبارزات برون مرزی با داعش. سلسله همایش‌های بین المللی گام دوم انقلاب اسلامی، (مقالات دومین همایش بین المللی گام دوم انقلاب)، ۱-۱۷.
- قرباغی، میثم و ازگلی، محمد (۱۳۹۹). واکاوی سبک رهبری سردار شهید حاج قاسم سلیمانی الگوی متعالی رهبری خدمتگزار. فصلنامه مدیریت اسلامی، ۲۸(۴)، ۱۱۳-۱۳۹.
- قرایی آشتیانی، محمدرضا و پورصادق، ناصر (۱۳۹۸). بررسی نقش و تاثیر فرهنگ سازمانی بر مدیریت جهادی با تاکید بر دیدگاه حضرت آیت‌الله العظمی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی). مطالعات بین رشته‌ای دانش راهبردی، ۹(۳۷)، ۷-۴۲.
- قربانی زاده، وجهاله؛ الوانی، سیدمهدی و علی‌اصغرزاده رومیانی، حسین (۱۳۹۴). تحلیل محتوای متون سبک مدیریت جهادی. فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، ۱۰(۲)، ۲۱۹-۲۵۰.
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۹۰). پیام امیرالمومنین: شرح تازه و جامعی بر نهج البلاغه (۲ ج). قم: مدرسه الامام علی ابن ابی طالب.
- نادری فر، علیرضا؛ پورکیانی، مسعود؛ زاینده‌رودی، محسن و شیخی، ایوب (۱۳۹۸). شاخص‌های مدیریت جهادی. خط‌مشی‌گذاری عمومی در مدیریت، ۱۰(۲)، ۸۷-۱۰۳.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Designing and Validating a Model for Jihadi Management with an Emphasis on the Management Style of Martyr Haj Qassem Soleimani; A Mixed Approach

Ahad Norouzzadeh^۱

Abstract

According to the intellectual system of the supreme leader of the revolution, Imam Khamenei (May God extend his high shadow), jihadi management is a management that, with a wise cultural approach, paves the way for the material and spiritual elevation of the Iranian nation, and accelerates the country's movement towards its rightful position. The present research was also conducted with the aim of designing and validating a model for jihadi management with an emphasis on the management style of martyr Hajj Qassem Soleimani, in two qualitative and quantitative stages. In terms of purpose, this research is exploratory and in terms of type, it is descriptive which was carried out by field method. In the first stage, the statistical population was 20 people from the managers of the government departments of Ardabil province, who were selected in a targeted way using the chain referral method (snowball method), and in the second stage, there were 384 people from the managers and deputies of the government departments of Ardebil province, who were selected by stratified random method. To analyze the information in the first stage, the theme analysis method and **Atlas-ti** software were used in 6 stages, and in the second stage, the confirmatory factor analysis test was used in the **Smart PLS** software. Based on the findings of the research, 6 main themes and 32 sub-themes were identified, and among the extracted main components, the "jihadi movement" component with a path coefficient of 0.889 has had the greatest impact on the proposed model.

Keywords: Jihadi Management, Martyr Hajj Qassem Soleimani, Leadership, Jihadi Movement.

^۱. Assistant Professor, Department of Management, Germe Unit, Islamic Azad University, Iran
Ahad.Norouzzadeh@iau.ac.ir